

Domsagohistorik

Kristinehamns tingsrätt

Text Elsa Trolle Önnerfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren
Ylva Blank
Henrik Borg
Elsa Trolle-Önnerfors
Johanna Roos

Kristinehamns tingsrätt

Kristinehamn och Filipstad ligger i östra Värmland. Området runt omkring benämndes tidigare Östersysslets domsaga. År 1680 var Ölme, Visnums och Väse härader förenade med Karlskoga, Kils, Frykdals och Älvdals härader i en gemensam domsaga. Detta ändrades 1756 då den tidigare nämnda Östersysslets domsaga skapades. Kils, Frykdals och Älvdals härader byttes då ut mot Färnebo härad.¹ Nästa förändring genomfördes 1830 då Karlskoga härad bröts ut och Nyeds härad tillkom. Nyed föll emellertid bort 1865 (se Sunne tingsrätt), och Östersysslets fick det utseende som bestod fram till mitten av 1900-talet. Ölme, Visnums och Väse härader slog samman till ett tingslag från och med 1877. Tingsstället placerades i Kristinehamn. Färnebo härad, som var ett eget tingslag, hade sin tingsplats i Filipstad.²

Kristinehamn, som ursprungligen hette Bro, fick sina stadsprivilegier 1582. Hertig Karl ångrade sig dock två år senare och tog tillbaka privilegierna och förlänade dessa till Karlstad istället. År 1642 förnyades emellertid stadsprivilegierna, och Bro blev åter stad under namnet Kristinehamn. Att Kristinehamn återigen blev stad berodde bland annat på den uppblomstrande järnhanteringen. Filipstad, som var centralt beläget i Bergslagen, fick stadsprivilegier redan 1611, och var uppkallad efter Karl IX:s yngste son, hertig Karl Filip. Efter branden fick Filipstad inte återuppbyggas, och året därpå förlorade staden sina privilegier och borgarna befalldes att flytta till Kristinehamn. Filipstad blomstrade emellertid upp igen och blev köping 1720, och stad igen 1835.³

Kristinehamn fick sitt första rådhus omkring 1650. Rådhuset blev med tiden ganska hårt åtgånget, bland annat när det fungerade som spannmålsmagasin på 1690-talet, och stadens invånare efterfrågade nya domstolslokaler. Det gamla rådhuset övergavs till förmån för ett ny rådhusbyggnad som invigdes 1708. Det nya huset, som låg vid Södra torget, förstördes dock vid en brand 1777. Rådhusrätten höll därefter förhandlingar i hyrda lokaler fram till 1805, då ytterligare ett nytt rådhus invigdes.⁴

Bränder härjade i Filipstad 1694, och bland annat rådhuset brann ned. Eftersom Filipstad samtidigt blev av med sina stadsrättigheter upphörde rådhusrätten, och staden lades under landsrätt (*Färnebo härad?*).⁵ År 1720, då staden blev köping, beslutades att rättsärendena skulle handhas av en så kallad justitiarie.⁶ En ny domstolsbyggnad stod klar omkring 1700, men även denna brann ned, närmare bestämt 1760. Under de följande hundra åren hölls domstolsförhandlingar i hyrda lokaler inne i staden. Man ansåg nämligen att staden helt enkelt inte hade råd med en ny domstolsbyggnad. Visserligen hade en nytt tingshus uppförts på 1770-talet, men detta brann ned strax före invigningen 1775. År 1870 flyttade emellertid rådhusrätten (Filipstad hade ju återfått stadsrättigheterna 1835) in i ett nybyggt kombinerat rådhus och stadshotell.⁷ Här inhystes rådhusrätten fram till 1944. Då lades Filipstad under landsrätt med Färnebo tingslag och Östersysslets domsaga. Filipstad var fortfarande tingsställe. Förändringarna började gälla från och med 1945.⁸

¹ Inrikes civilexpeditionens registratur (ICR) den 22/9 1756 (Almquist s. 200).

² K.Br. den 28/1 1876 (Almquist s. 200).

³ von Schoultz, 1984, s. 85ff.

⁴ Löf, 1949, s. 201-205.

⁵ Axelson Carl red. *En bok om Filipstad : minnesskrift med anledning av Filipstads 350-årsjubileum* / utg. av Filipstads stad, Filipstad : Filipstads stads jubileumskommitté [distr.], 1961, s. 169.

⁶ Axelson red. 1961 s. 172.

⁷ Axelson red. 1961 s. 176f.

⁸ SFS 1944:344.

Väse härad hade ambulerande ting fram till mitten av 1800-talet. De tingsställen som fanns omnämnda var bland andra Wee, Torsgården och Lund i Östra Fågelvik. Från och med mitten av 1870-talet flyttades dock tingsplatsen in till Kristinehamn.⁹ *Det är oklart om flytten skedde på grund av tingslagssammanslagningen 1877.* I Ölme härad höll från 1690-talet för det mesta ting i ett hus i Rudsberg. Omkring 1800 flyttade emellertid häradet sitt tingsställe till hyrda lokaler i Kristinehamn.¹⁰ Även Visnums härad hade Kristinehamn som tingsplats från och med 1876. *Det är oklart var Visnum höll ting tidigare.* År 1883 stod ett nytt tingshus klart inne i centrala Kristinehamn för Ölme, Visnums och Väse tingslag, som hade slagits ihop 1877.¹¹ Färnebo härad hade också ambulerande tingsplatser till en början. Förhandlingar hölls bland annat i Kalhyttan och Bornhyttan. Från och med 1864 höll man ting i Filipstad.

Från och med 1948 blev hela Östersysslets område ett enda tingslag. Ting skulle hållas i både Kristinehamn och Filipstad.¹² *Införandet av nya RB?* I slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan hade byggts ut, socialvården och bostads byggande likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. År 1952 genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. De borgerliga kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Kommunsammanslagningarna påverkade i sin tur domsagoindelningen.¹³

Ytterligare reformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. På mitten av 1960-talet förstaligades rådhusrätterna. Detta var ett av de första stegen på väg mot tingsrättsreformen. År 1966 upphörde rådhusrätten i Kristinehamn, och staden förenades med Östersysslets domsaga.¹⁴ I början av 1970-talet trädde den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av tingsrätter. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt. Den gamla häradsindelningen och domstolsorganisationen slogs definitivt sönder i samband med tingsrättsreformen. År 1971 bildades Kristinehamns tingsrätt, som hade tingsställe i Filipstad och Kristinehamn (som även var kansliort).¹⁵ Tingsrätten inhyestes i Ölme, Visnums och Väse häraders tingshus från 1883. I Filipstad användes Färnebo häraders tingshus fram 1985. Domstolsförhandlingarna flyttades då till ett nybyggt hus, som tingsrätten delar med bland annat polisen. Ting hålls numera några gånger varje månad. Idag omfattar Kristinehamns tingsrätt Filipstads, Kristinehamns och Storfors kommuner.¹⁶

⁹ Karlsson, Karl J. *Väse socken i forntid och nutid*, Karlstad 1958. 253f.

¹⁰ Löf, A., *Kristinehamns historia*. - 1942. - 3 vol. Karlstad 1942, s. 260f.

¹¹ Löf s. 261.

¹² SFS 1947:679.

¹³ Från och med 1952 omfattade Östersysslets domsaga följande områden: Rämmens, Värmlandsbergs, Kroppa, Ullvätterns, Visnumns, Väse och Östra Fågelviks landskommuner, Storfors köping samt Filipstads stad (SFS 1950:453).

¹⁴ SFS 1966:141.

¹⁵ Den nya Kristinehamns tingsrätts domkrets omfattade de kommuner som tidigare ingått i Östersysslets domsaga, med undantag av Väse församling (se Karlstads tingsrätt) (SFS 1969:737).

¹⁶ SFS 1973:740 samt 1995:496.

Ordinarie domare

Lagmän vid Kristinehamns tingsrätt

H.h Seth Axel Börje Falken	fullm. 1961	1971–1979
Sven Josef Styrud	fullm. 29.3.1979	1979–1990
Stig Svante Carlsson	fullm. 19.4.1990	1990–

Rådmän vid Kristinehamns tingsrätt 1971

Td Sven Josef Styrud	1971–1979
Stig Svante Carlsson	1979–1990
Carl Gunnar Larsson	1990–

Färnebo härad

Domsagotillhörighet:

1680–1742	Med Grums, Karlstads, Näs, Gillbergs, Nordmarks, Jösse och Nyeds härad
1743–1755	Med Grums, Karlstads och Nyeds härad
1756–1829	Med Karlskoga, Ölme, Visnum och Väse härad
1830–1864	Med Ölme, Visnums, Väse och Nyeds härad
1865–1950	Med Ölme, Visnums och Väse härad

Tingsplatser:

1864–1985	Kalhyttan, Bornhyttan Filipstad
-----------	------------------------------------

Häradshövdingar:

Henrik Larsson Eding	fullm. 18.12.1680	1680–1684
Erik Schreuder ¹⁷	fullm. 19.12.1684	1684–1712
Johan Ekstedt	fullm. 30.7.1712	1712–1726
Johan Hage	fullm. 30.7.1726	1726–1738
Carl Gusaf Löwenhielm	fullm. 18.12.1738	1738–1741 ¹⁸
Gudmund Erik Löwenhielm	fullm. 10.9.1743	1743–1752
Johan Lilliegranat	fullm. 7.6.1753	1753–1756
Olof von Nackreij	fullm. 22.9.1756	1756–1761
Jonas Ferner	fullm. 8.9.1761	1761–1800†
Anders Hjort	fullm. 20.1.1801	1801–1823†
Johan Hagander	fullm. 21.6.1826	1826–1865†
Severin Löwenhielm	fullm. 25.5.1866	1866–1886†
Carl Evert Gustaf Odencrants	fullm. 4.6.1886	1886–1911†
Lars Johan von Knorring	fullm. 22.12.1911	1911–1927†
Carl Halvar Alex. Lilienberg	fullm. 22.10.1927	1927–1938
John Ivar Fredrik Hessius	fullm. 17.6.1938	1938–1960
Seth Axel Börje Falken	fullm. ? 1961	1961–1970

Ölme härad

Domsagotillhörighet:

¹⁷ Adlad Gyllenflycht

¹⁸ Vakant 1741–1743

1680–1755	Med Karlskoga, Visnums, Väse, Kils, Frykdals nedre, Frykdals övre, Älvdals nedre och Älvdals övre härad
1756–1829	Med Karlskoga, Visnums, Väse och Färnebo härad
1830–1864	Med Visnums, Väse och Nyeds härad
1865–1950	Med Visnums och Väse härad

Tingsplatser:	1691–1800	Rudsberg
	ca 1800–1970	Kristinehamn

Häradshövdingar:

Lennart Posse	fullm. 18.12.1680	1680–1682
Anders Milander	fullm. 9.5.1682	1682–1695†
Christoffer Moback	fullm. 28.2.1695	1695–1708
Olof Lundstedt	-	1708–1730
Carl von Numers	fullm. 12.8.1730	1730–1756
Olof von Nackreij	fullm. 22.9.1756	1756–1761
Jonas Ferner	fullm. 8.9.1761	1761–1800†
Anders Hjort	fullm. 20.1.1801	1801–1823†
Johan Hagander	fullm. 21.6.1826	1826–1865†
Severin Löwenhielm	fullm. 25.5.1866	1866–1886†
Carl Evert Gustaf Odencrants	fullm. 4.6.1886	1886–1911†
Lars Johan von Knorring	fullm. 22.12.1911	1911–1927†
Carl Halvar Alex. Lilienberg	fullm. 22.10.1927	1927–1938
John Ivar Fredrik Hessius	fullm. 17.6.1938	1938–1960
Seth Axel Börje Falken	fullm. 1961	1961–1970

Tingshuset i Kristinehamn 1883– 1970**Visnums härad**

Domsagotillhörighet:	1680–1755	Med Karlskoga, Ölme, Väse, Kils, Frykdals nedre, Frykdals övre, Älvdals nedre och Älvdals övre härad
	1756–1829	Med Karlskoga, Ölme, Väse och Färnebo härad
	1830–1864	Med Ölme, Väse och Nyeds härad
	1865–1950	Med Ölme och Väse härad

Tingsplatser:	1883–1970	Kristinehamn
----------------------	-----------	--------------

Häradshövdingar:

Lennart Posse	fullm. 18.12.1680	1680–1682
Anders Milander	fullm. 9.5.1682	1682–1695†
Christoffer Moback	fullm. 28.2.1695	1695–1708
Olof Lundstedt		1708–1730
Carl von Numers	fullm. 12.8.1730	1730–1756
Olof von Nackreij	fullm. 22.9.1756	1756–1761
Jonas Ferner	fullm. 8.9.1761	1761–1800†
Anders Hjort	fullm. 20.1.1801	1801–1823†
Johan Hagander	fullm. 21.6.1826	1826–1865†
Severin Löwenhielm	fullm. 25.5.1866	1866–1886†
Carl Evert Gustaf Odencrants	fullm. 4.6.1886	1886–1911†
Lars Johan von Knorring	fullm. 22.12.1911	1911–1927†
Carl Halvar Alex. Lilienberg	fullm. 22.10.1927	1927–1938
John Ivar Fredrik Hessius	fullm. 17.6.1938	1938–1960

Seth Axel Börje Falken fullm. 1961 1961–1970

Tingshuset i Kristinehamn 1883– 1970

Väse härad

Domsagotillhörighet: 1680–1755 Med Karlskoga, Visnums, Ölme, Kils, Frykdals nedre, Frykdals övre, Älvdals nedre och Älvdals övre härad
1756–1829 Med Karlskoga, Visnums, ölme och Färnebo härad
1830–1864 Med Visnums, Ölme och Nyeds härad
1865–1950 Med Visnums och Ölme härad

Tingsplatser: 1876– Kristinehamn

Häradshövdingar:

Lennart Posse	fullm. 18.12.1680	1680–1682
Anders Milander	fullm. 9.5.1682	1682–1695†
Christoffer Moback	fullm. 28.2.1695	1695–1708
Olof Lundstedt		1708–1730
Carl von Numers	fullm. 12.8.1730	1730–1756
Olof von Nackreij	fullm. 22.9.1756	1756–1761
Jonas Ferner	fullm. 8.9.1761	1761–1800†
Anders Hjort	fullm. 20.1.1801	1801–1823†
Johan Hagander	fullm. 21.6.1826	1826–1865†
Severin Löwenhielm	fullm. 25.5.1866	1866–1886†
Carl Evert Gustaf Odencrants	fullm. 4.6.1886	1886–1911†
Lars Johan von Knorring	fullm. 22.12.1911	1911–1927†
Carl Halvar Alex. Lilienberg	fullm. 22.10.1927	1927–1938
John Ivar Fredrik Hessius	fullm. 17.6.1938	1938–1960
Seth Axel Börje Falken	fullm. 1961	1961–1970

Tingshuset i Kristinehamn 1883– 1970

Rådhus

Städer med rådhusrätt: Kristinehamn
Filipstad –1945

Borgmästare i Kristinehamn

Olof Pedersson Roman	1644–1651
Gustaf Månsson Ekebom	1651–1681
Magnus Gustafsson Ekebom	1681–1696†
Olof Wallengren	1696–1704
Sven Lagerlöf	1704–1723
Magnos Gröndahl	1746†
Håkan Folker	1746–1757
Anders Lönbom	1757–1764
Conrad Widmark	1765–1782
Erik Åhman	1783–1812
Anders Petter Otterström	1813–1836
Elias Elis Wahlund	1836–1881
Carl Henrik Nordenfelt	1881–1911
Elis Nordenfelt	1911–1952
Vakant (T.f Eskil Wiklund)	1952–1958
Gösta Grevilius	1958–1965

Litteratur

Almquist, Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige : med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954-1955

Axelsson Carl red. *En bok om Filipstad : minnesskrift med anledning av Filipstads 350-årsjubileum* / utg. av Filipstads stad, Filipstad : Filipstads stads jubileumskommitté [distr.], 1961

MalmLöf, S., Filipstad genom tiderna, se ovanstående verk

Björkman, P., *Beskrifning öfver Wermland*, Värmlands Fornminnes - och Museiförening, 1945

Brodin, L., "Kristinehamn genom tiderna", i Värmlandsstädernas Monografier i serien *Svenska stadsmonografier*, 1952

Carlsson, F., *Väse, Kulturhistoriska bilder*, Väse hembygdsförening, 1938

Dahlgren, Fagerman, *Bilder från Kristineman*, Bild och Design AB, 1988, s 52 f

Ernvik, A., *Sed och ordning i gamla Kristinehamn. - I: Sv landsmål* 1972, s 53-60

Helger, N., *Gåsborns socken, i Värmland : hembygdsbeskrivning i historisk framställning*,

Faks.-uppl. Lesjöfors : Gåsborns hembygdsfören. 1989

Karlsson, Karl J. *Väse socken i forntid och nutid*, Karlstad 1958

Larsson, Barbro, *Kristinehamn - människor och miljöer*, 1991

Löf, A., *Kristinehamns historia. - 1942. - 3 vol.* Karlstad 1942

von Schoultz, Gösta: *Värmländsk historia*, Värnamo 1984